

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך מג, תשנ"ב

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

לבטל את ה-Q

רשימה קצרה בכותרת זו פרסמה יהודית אוריין בידועות אחרונות (י' באדר א' התשמ"ט, 15 בפברואר 1989). אנו מביאים את הדברים ובעקבותיהם שתי תגובות. האחת של שושנה בהט, המזכירה המדעית של האקדמיה ללשון העברית, והאחרת של אמנון שפירא. והרי הדברים כלשונם.

לבטל את ה-Q!

יש אנשים שמסכימים לגור במקומות מוזרים. די בתעתיק הלטיני של סם-המקום כדי להבריח משם כל גר ותושב. פשוט אי-אפשר לפתח חברויות עם אנשים מהעולם הגדול.

מקום כמו Yaqum או Bene Beraq. הכתיב הדפוק הזה לא רק מכוער, ולא רק עושה שימוש באות אנגלית מעצבנת ודלת שימוש Q במקום האות הנחמדה והפופולארית K; ולא רק, שכאנגלופונים אנחנו מורגלים ב-Q כבתאומי סיאם, שאחריהן תבוא תמיד איזו vowel; ושב-Q יש מין פתיחת פה ולזות שפתיים מיוחדת, המזכירה את ה-W, שבכלל לא קיימת בעברית הטבעית. איני מבינה, למה לעשות שימוש באות לטינית נדירה, מעצבנת, זרה לעברית, שגם גוררת בעיות הגייה.

או. קיי. (O.K. – הודות לאותו קורפורל אנאלפבית, שטעה בכתיב All Correct), כחובבי סדר וחוק, מקפידים באקדמיה על כללי תעתיק אחידים. יפה. אך מי בעצם צורך את התעתיק הלטיני? לא העברי ולא הערבי, אלא התייר הקורא משמאל לימין. עם מסירת הדרכון לא חויב האורח לשינון כללי התעתיק. לא הרביצו בו את ההבדלים בין קו"ף לבין כ"ף דגושה, המעניינים אותו כברד באספמיה. כל שהוא מבקש לידע הרי זה "אי הדרך לבני-ברק". אז כדי שיבינו אותו ויבין הוא אותנו, למה לא להיעזר בכתיב פונטי כדרך הספרדית, למשל. תחת לשחרר אותנו, עבדי השפה העברית ושפחותיה, מאותן מחלות ילדות כרוניות, שאנו סוחבים בגין עתיקותה, שורשיה ושובליה; תחת לפשט את היוצא-מן-הכלל, עוד מכבידים במה שאין כורח. למה לא Yakum ו-Bney-Brak?

יהודית אוריין

תשובות

תמחה אני על ביקורתך בעניין האות Q, שאנו כותבים אותה בתעתיק הלטיני כנגד הקו"ף בעברית. העיקרון המונח בתעתיק לכתב הלטיני הוא עקרון השמירה על אופיים המופתי של עיצורי העברית, ולשם כך אנו מנצלים קודם כול את סימני הכתב שבלטינית. אם הכתב הלטיני מגיש לנו בקנה את האפשרות להבחין בין שני עיצורים שונים זה מזה, ודאי שאין סיבה למשוך את ידנו מן האפשרות הזאת. ודרך אגב, אין פה מעשה מלאכותי גרידא. הכתב הלטיני מוצאו מן הכתב הפניקיה-העברי, ומי שיערוך את האותיות זו כנגד זו יוכל לראות שהאות K מקבילה לכ"ף ו-Q מקבילה לקו"ף.

אמת, שבפינו היום ניטשטשו רבים מן הקולות של העברית המקורית, ובכללם גם החי"ת שנידמתה לכ"ף הרפה ועוד כיוצא בהם עיצורים עבריים, ששוב אינם נשמעים בפי רבים כהלכה. האקדמיה ללשון העברית מעולם לא החליטה לוותר סופית על ההגייה המופתית של לשוננו, ואין היא רוצה לעשות את התעתיק לכתב הלטיני מנוף לנטיית הטשטוש. היא גם לא החליטה לבטל את הכפלת העיצורים הדגושים ואת ההבחנה בין שווא נע לשווא נח. בקיצור, היא לא החליטה לתת יתרון למבטא המכונה "אשכנזי", שימצא את חיזוקו בתעתיק.

ובאשר ל-Q, שאת רואה בו זרות מיוחדת על שאינו דבוק ל-u כמנהג הכתיבה של לשונות זרות שאת מכירה, אשיב לך, שבמקום שאת רואה חסרון אני רואה יתרון. אנשים הצריכים לתעתיק חייבים להבין, שהוא משקף לשון שונה בתכלית מלשונם שלהם, ואת סימניו של התעתיק ללשון זו הם חייבים להכיר כדי לדעת את השם המקובל.

ש"ב

*

מאז ומעולם תמחתי מפני מה תעתקו המצרים את שם בירתם ב-Q "נדירה ומעצבנת", ולא ב-C נחמדה ופופולארית כדרך שנוהגים כל בני התרבות בעולם הרחב. באה הגב' אוריין והתירה את ספקותיי. ממחקרה עולה ש"די בתעתיק הלטיני של שם-מקום, כדי להבריא משם כל גר ותושב". וכיצד? בעזרת "שימוש באות אנגלית (!) מעצבנת ודלת שימוש Q" שאין

אחריה u בתוספת "איזו vowel" (בעברית: תנועה). ובכן נתברר שהכתיב al-Qāhira לא נועד אלא לפתור את בעיית התפוצצות האוכלסין של בירת מצרים.

רגישותם של הגב' אוריין ליפי הכתיב עולה אפילו על רגישותם של הצרפתים (coq – 'תרנגול', cinq – 'חמש'). נקווה שאחרי שתצליח לפקוח את עיניהם של אנשי האקדמיה ללשון העברית ולסלק את ה-Q, תפנה לאקדמיות הערביות והאירניות ולאקדמיה הסינית (כולן משתמשות ב-Q עירומה בתעתיקיהן), ואולי גם אל האלבאנים, המאלטים והגרנלאנדים המשתמשים באותו "כתיב דפוק" באורתוגרפיה הרשמית שלהם, וגם זולו טובה.

א"ש

למכתבו צירף א"ש רשימה של למעלה מאלף שמות-מקום הפותחים ב-q שאין אחריה u ואות תנועה. הנה קטע מן הרשימה הלקוחה מתוך *The Times Atlas of the World*:

23 G3	Qizhou Hubei China 30.01N 115.23E	85 J5	Qūr el Leban mts Egypt
25 L3	Qizhou Lledao islds Guangdong China	86 A5	Qūr Leban hill Egypt 30.23N 28.59E
31 C3	Qizil Afghanistan 34.28N 65.55E	85 M7	Qurnā, El Egypt 25.44N 32.34E
31 A3	Qizil Bulek Afghanistan 35.19N 61.22E	34 P7	Qurnah, Al Iraq 31.01N 47.27E
31 E2	Qizil Qale Afghanistan 37.10N 68.60E	85 J5	Qūr Sawān mt Egypt 28.17N 27.53E
	Qizil Ribat see Sa'diyah, Aa	32 E4	Qurtān Iran 32.27N 52.35E
35 D1	Qilaitye Lebanon 33.12N 35.14E		Qurtun see Qurtān
	Qnaltra see Quneltra	32 A1	Quru Gol Pass Iran 38.56N 44.28E
95 M8	Qobooqobo S Africa 32.25S 28.15E	86 G9	Qurūn Harhash hill Egypt 28.09N 31.41E
24 B8	Qogir Feng mt pk Xinjiang Uygur Zizhiq China 35.47N 76.30E	32 D2	Quruq Pass Iran 36.18N 51.45E
22 G6	Qog Qi Nei Monggol Zizhiq China 41.27N 106.55E		Qurveh see Qorveh
22 K4	Qog Ul Nei Monggol Zizhiq China 44.48N 116.25E	34 M10	Quryān, Al wells Saudi Arabia
32 B2	Qojur Iran 36.16N 47.52E	85 M7	Qus Egypt 25.53N 32.48E
95 M8	Qoloha S Africa 32.38S 28.25E	34 H4	Qusaybah Iraq 34.25N 40.59E
24 F4	Qoltag mts Xinjiang Uygur Zizhiq China	33 J9	Qusay'r S Yemen 14.55N 50.15E
32 D3	Qom Iran 34.39N 50.57E		Qusayr Syriasee Quseir, El
24 H10	Qomdo Xizang Zizhiq China 30.03N 95.41E	34 K2	Qusayr oil well Iraq 36.34N 42.25E
35 B7	Qomemiyut Israel 31.40N 34.44E	85 H4	Qusayr ad Daffah Libya 30.06N 24.09E
	Qomiahēh see Shahrezā	34 N8	Qusayr, Al Iraq 30.37N 45.51E
24 H11	Qomo Xizang Zizhiq China 29.40N 94.16E	33 G2	Qusayr Bilāl anc site Saudi Arabia 28.40N 46.14E
24 E11	Qomolangma Feng mt pk Xizang Zizhiq China 28.00N 86.58E	35 F2	Qusbiye Syria 32.58N 35.43E
35 D9	Qomot, Har hills Israel	33 A1	Quselma, El Egypt 30.39N 34.22E
44 G9	Qom Teppēh Iran 38.12N 46.00E	86 M4	Quselma, El Egypt 30.38N 34.21E
32 D3	Qoneq, Kuh-e mt Iran 35.25N 50.38E	85 N6	Quseir Egypt 26.04N 34.15E
24 G11	Qongyayl Xizang Zizhiq China 29.03N 91.40E	34 D4	Quseir, El Syria 34.32N 36.34E
22 H6	Qongj Nei Monggol Zizhiq China 41.55N 108.17E	34 N4	Qushe Chāwpān R Iraq
24 E5	Qongkol Xinjiang Uygur Zizhiq China 41.07N 86.26E	32 A2	Qushchi Iran 37.59N 45.05E
	Qoqek see Techeng	32 B1	Qushēh Dagh mts Iran
34 N4	Qorātū Iraq 34.36N 45.29E	34 P6	Qū Siah R Iran
35 B10	Qorha watercourse Israel	35 D5	Qusin Jordan 32.14N 35.10E
84 Y20	Qormi Malta 35.53N 14.28E	85 L6	Qūsiya, El Egypt 27.32N 30.48E
34 D4	Qornet es Seouda mt Lebanon 34.18N 36.07E	35 E5	Qusra Jordan 32.05N 35.20E
48 S12	Qórnoq Greenland 64.35N 51.00W	85 J8	Quss Abū Sa'īd, E1 plat Egypt
32 B3	Qorveh Iran 35.09N 47.48E	86 F8	Quss, Wādī watercourse Egypt
34 L2	Qosh, Al Iraq 36.45N 43.06E	24 G11	Qusum Xizang Zizhiq China 29.03N 92.13E
32 A3	Qosh Tepē Iraq 36.00N 44.01E	33 F5	Qūgūriyah, Al Saudi Arabia 23.40N 44.31E
32 G7	Qotābād Iran 27.46N 56.05E	23 E3	Qutang Xia R Sichuan China
			Qutayfah see Quteifa
		33 F9	Qutbin Yemen 15.57N 44.37E
		48 S8	Qutdigssat Greenland 70.03N 53.00W
		34 D5	Quteifa Syria 33.44N 36.36E
		95 L6	Quthing Lesotho 30.26S 27.43E
		95 L6	Quthing dist Lesotho
		32 C3	Qutlābād Iran 35.47N 48.31E